

ням.-фаш. захопнікамі. З 20.9.1944 у Полацкай, з 8.1.1954 у Маладзечанскай, з 20.1.1960 зноў у Віцебскай абласцях. З 19.2.1971 цэнтр сельсавета. У 1998 — 151 гаспадарка, 380 ж.

У 2012 дзіцячы сад, сярэдняя школа, 6-ка, ФАП, комплексны прыёмны пункт, аддз. сувязі, магазін; касцёл Св. Іасафата Кунцэвіча (пач. 21 ст.).

КАРАВАЕВА Тамара Георгіеўна (3.6.1916, г. Казань, Татарстан, Расія — 25.2.1997), беларуская і расійская артыстка балета. Засл. артыстка Беларусі (1949). Скончыла балетную школу пры Пермскім тэатры оперы і балета (1933). З 1933 у Расіі. У 1946—58 салістка Дзярж. тэатра оперы і балета Беларусі. Творчай індывідуальнасці К. былі ўласцівы строгая, стрыманая манера выканання, упэўненае валоданне тэхнікай танца (складанае вярчэнне, непасрэднасць, шчырасць). Сярод партый на бел. сцэне: Надзейка («Князь-возера» В.Залатарова), Цар-дзяўчына («Канёк-Гарбунок» Ц.Пуні), прынцэса Фларына («Спячая прыгажуня» П.Чайкоўскага), Кітры («Дон Кіхот» Л.Мінкуса), Марыя («Бахчысарайскі фантан» Б.Асаф'ева) і інш.

А.І.Калядэнка.

КАРАВАЙ, 1) вясельны абрадавы хлеб, прыгатаванне, выпяканне і падзел якога ўключалі шэраг рытуалаў калект. прызначэння. Аб даўнім паходжанні К. сведчаць розныя цырымоніі, заклінанні, звароты малітвеннага характару, у якіх прасочвалася міфал. мысленне чалавека мінулага, яго разуменне сутнасці хлеба як матэрыяльнага дабрабыту маладых. Часцей меў 3 узроўні: ніжняя частка з'яўлялася сімвалам роду, сярэдняя — сям'і, у якой нарадзіліся маладыя, верхняя ўпрыгожаная — гэта доля маладых. Лічылася, што кожны чалавек можа мець толькі адзін раз К. на вяселлі, калі ж замуж выходзіла ўдава або жаніўся ўдавец, К. не ліклі. Выпяканне К. з'яўлялася той няжой, пасля якой вяселле ўжо му-

Каравай вясельны.

сіла адбыцца. Часцей за ўсё пяклі К. у хаце маладой і маладога ў суботу напярэдадні вясельля альбо ў дзень шлюбу. Для гэтага бацькі, радзей маладыя, запрашалі каравайніц, дбайных і руплівых гаспадынь, шчаслівых у шлюбе. Удовам і бяздзетным кабетам браць удзел у абрадзе забаранялася. Лічылі, што чым больш будзе людзей, шуму, весялосці і жартаў, тым лепш удацца К., а разам з тым і будучае жыццё маладых. Старэйшай каравайніцай была хросная маці альбо цётка. Яна кіравала ўсім працэсам: ставілася рошчына, замешваўся і аздабляўся К. У печы палілі бярозавымі, асновымі, дубовымі дровамі. Начынне (дзяжа, лапата, памяло і інш.) выкарыстоўвалі новае. Дзяжу ставілі пасярод хаты на вывернуты кажух, сыпалі муку і лілі ваду ў адзін прыём. У цеста не дабаўлялі солі, а цукар замянялі мёдам, замешвалі правай рукой у адзін бок па ходу сонца, часам далівалі крыху пітнота мёду ці віна. Мясцілі К. не кулакамі, як звычайны хлеб, а далонямі, каб малады ніколі не падымаў рукі на маладую. Цеста з дзяжы адным кавалкам брала пачынальніца і клала на лапату. К. маладога часта рабілі ў форме паўмесяца. З рэшты цеста выраблялі другасныя К. Іх называ-

лі «каравайчыкі», «шышкі», «гускі», «баранкі», «бочачкі» і выкарыстоўвалі з пэўнымі мэтамі ў розных моманты вясельля. Ахоўную ролю выконвалі «падручнік», «шышка», якія на працягу ўсяго вясельля маладыя трымалі ў руках, за пазухай; каравайчыкі былі падзякай духам продкаў, іх клалі на парог, прыпечак; «гускі», «бочачкі» прызначаліся на аздабленне гал. каравая і на пачастункі дзецям. Лапатай, якой саджаў К., каравайнік грукаў у столь хаты, каб паспрыяць яго росту. Калі ў гаспадара былі незамужнія дочки, дакраналіся да іх галоў, выносілі лапату на двор і кідалі яе цераз хату, каб зламалася. Пустую дзяжу дзяўчаты стараліся імкліва выкаціць на вуліцу, каб хутчэй выйсці замуж, а хлопцы перашкаджалі ім. Дастаўшы К. з печы, ставілі яго на века дзяжы, пакрытае белым абрусам і пасыпанае зернем. Калі К. астываў, пачыналася яго аздабленне. Выкарыстоўвалі два падыходы: фігуркі з цеста альбо «шышачкі». На К. маладой ставілі вял. фігурку «гускі», а вакол — маленькія «гусачкі», зорачкі, кветачкі, каласкі, абкручвалі сплеченай з цеста касой (сімвал дзівоскасці). Пасярод К. маладога размяшчалі паўмесяц ці фігуркі пеўня, мядзведзя, каня, фігуркі гасцей, упрыгожвалі кветкамі, вянкком з каласоў. Гатовы К. бацька выкупаў у каравайніц за пачастунак і выносіў у клець. Едучы па маладую, малады забіраў свой каравай з сабой. Старэйшы сват маладога заходзіў у хату нявесты, высока трымаючы К. над галавой. Гэтаксам яго сустракаў сват маладой. Кожны імкнуўся падняць свой К. як мага вышэй, што азначала перавагу аднаго з членаў будучай сям'і і адпаведна аднаго з родаў. Каравай маладых ставілі на века дзяжы, і сваты, падняўшы яго, утваралі своеасаблівую браму, пад якой праходзілі сваякі. Гэты рытуал азначаў злучэнне маладых і парадненне іх родаў. Адвечоркам адбываўся абрад дзяльбы караваю маладой. Верх прызначаўся маладым, ніз («падэшва») — музыкам, астат-

ною частку сват дзяліў паміж роднымі ў залежнасці ад ступені сваяцтва: першымі К. атрымлівалі бацькі, затым хросныя, цёткі, дзядзькі і інш. Рэшткі раздавалі ўсім астатнім, яны імкнуліся атрымаць хоць невял. кавалачак, каб пакласці яго ў насеннае збожжа, даць скаціне і хоць крышку з'есці самім. Верылі, што гэта паспрыяе ўрадлівасці, пладавітасці, дасць шчасце і дабрабыт. У наш час, асабліва ў горадзе, К. выпякаецца вытворчым спосабам і не выконвае практычную ўтылітарную функцыю. З рытуальных дзеянняў найб. захаваны падзел К. — тэатралізаванае прадстаўленне з пажаданнямі, віншаваннямі, часта жартоўна-эратычнага характару, спевамі, танцамі. 2) Хлебны выраб, вял. круглы бохан, выпечаны да свята.

Літ.: Никольский Н.М. Происхождение и история белорусской свадебной обрядности. Минск, 1956; Вяселле: Песні. Мінск, 1981; Гуслева А.Д., Шамсутзінава Л.Ф. Каравайны абрад // Беларускія народныя абрады. Мінск, 1994.

А.М.Аляхновіч,
А.А.Прышывалка.

КАРАВАЙНЫЯ ПЭСНІ, унутрыжанравая разнавіднасць вясельных песень, прымеркаваных да каравайнага абраду. Маюць аднолькавае значэнне з абрадавымі дзеяннямі, вызначаюцца магічным зместам, з'яўляюцца сведчаннем выключнай значнасці хлеба ў жыцці селяніна. У К.п. выкарыстоўваюцца шматлікія паэт. сродкі: эпітэт, параўнанне, гіпербала, метафара, псіхалагічны паралелізм. У адпаведнасці з магічнай функцыяй К.п. падзяляюцца на заклінальныя, велічальныя, рытуальныя і жартоўна-дакаральныя. Заклінальныя песні маюць розныя формы праяўлення ў зваротах, малітвах, просьбах, адрасаваных да вышэйшых духаў, святых, каб яны паспрыялі ў справах: «Дай бог нашаму караваю ў дзяжы спор, а ў печы падход». Велічальныя К.п. ўслаўляюць каравай і каравайніц, якія «прыішлі так,

як зоранькі зышлі», у іх «сінія запаясачкі», «чырвоныя закаўрашачкі», яны «каравай учынілі, замясілі, усадзілі, ручанькамі ды беленькімі, перснямі залаценькімі». У рытуальных К.п. за быт. дзеяннямі ўзгадваецца міфал. прызначэнне каравая спрыяць ураджайнасці поля і дабрабыту маладых:

А вымайце ж мяне з печы,
Нясіце мяне да клеці,
Палажыце мяне на жыце,
Каб нашым маладым на жыцце,
На багацце і на доўгі век.

Жартоўна-дакаральныя К.п. маюць быт. характар, надаюць вясёлы настрой каравайнай урачыстасці, высмейваюць людскія заганы, што перашкаджаюць ў прыгатаванні каравая: «гарбатыя, зубатыя ў печ саджалі» або «ой, насаты каравайніцы, насаты». У К.п. увавобіўся грамадскі і працоўны вопыт народа, яго эстэтычныя і этычныя ідэалы, думкі і імкненні.

Літ.: Гілевіч Н.С. Наша родная песня. Мінск, 1968; Вяселле: Песні. Кн. 2. Мінск, 1981; Палескае вяселле. Мінск, 1984.

А.М.Аляхновіч.

КАРАВАЇЦЫ, вёска ў Рэчыцкім р-не, на р. Катынь (прыток р. Ведрыч). За 30 км на ПдЗ ад г. Рэчыца, 12 км ад чыг. ст. Бабічы на лініі Гомель—Калінкавічы, 66 км ад Гомеля, каля аўтадарогі Калінкавічы—Гомель. Цэнтр Караваіцкага с/с. 333 гаспадаркі, 704 ж. (2012).

Вядомы з 18 ст. як вёска ў Рэчыцкім павеце Мінскага ваяв. ВКЛ. Пасля 2-га падзелу Рэчы Паспалітай (1793) у Рас. імперыі, у Рэчыцкім павеце Мінскай губ. У 1795 — 20 двароў. У 1858 — 51 двор, 496 ж. У 1886 у Маладзшай воласці, 97 двароў, 675 ж. У 1897 — 171 двор, 986 ж., школа, магазін, крама, карчма. З 1919 у Гомельскай губ. РСФСР. З 8.12.1926 у БССР, цэнтр сельсавета Рэчыцкага р-на Рэчыцкай акругі. З 9.6.1927 да 26.7.1930 у Гомельскай акрузе. З 20.2.1938 у Васілевіцкім р-не Палескай вобл. У Вял. Айч. вай-

ну з канца жн. 1941 да сярэдзіны ліст. 1943 К. акупіраваны ням.-фаш. захопнікамі. З 8.1.1954 у Гомельскай вобл. З 16.7.1954 у Першамайскім с/с. У 1959 — 2137 ж. З 16.9.1959 у Рэчыцкім р-не. З 29.11.1962 зноў цэнтр сельсавета. У 1997 — 476 гаспадарак 1020 ж.

У 2012 сярэдняя школа, Дом культуры, б-ка, амбулаторыя, комплексны прыёмны пункт, аддз. сувязі і ААТ «ААБ Беларусбанк», 3 магазіны. 2 брацкія магілы сав. воінаў, якія загінулі ў Вял. Айч. вайну. Археал. помнікі: гарадзішча мілаградскай і зарубінецкай культуры.

КАРАГОД, каравод, кола, танок, від харэаграфічнай творчасці народа, які захаваў амаль да нашага часу сінкрэтычны характар, спалучаючы танец, ігру і песню. Узнікненне К. адносяць да глыбокай старажытнасці. Існуе меркаванне, што кругавая пабудова К. тлумачыцца ўвасабленнем салярных культураў лінейнай — водгук паляванняў і войнаў, удзел у танцы ўсіх выканаўцаў звязаны з першабытным укладам жыцця, раздзяленне на пары тлумачаць фарміраваннем класавага грамадства, пабудова ўдзельнікаў у калону — вынік узнікнення гарадоў і сац. размежавання. Несумненна, што з цягам часу К. страціў першапачатковы сэнс, у ім пачынала дамінаваць эстэтычная функцыя. К. ахоплівае і перадае ў поліфаніі фарбаў, рытмаў, рухаў, гукаў драматургію жыцця чалавека: нараджэнне, шлюб, пахаванне, дабро і зло, каханне і здраду, камічнае і трагічнае, прыгожае і пачварнае. Адпаведна пераважанню ў К. аднаго з маст. кампанентаў іх падзяляюць на 3 вял. групы: песенныя, ігравыя, танц. Па сваім функцыянальным прызначэнні вылучаюць К. абрадавыя (прымеркаваны да каляндарных і сямейных свят) і пазабрадавыя. Вясноваы К. звязаны з магіяй руху, што адпавядала надыходу цёплых дзён («Проса», «Завітанне вянкаў», «Валадар»). У харэагр. вясновай лексіцы распаўсюджаны «ко-